

Vključevanje učencev z več motnjami v zimsko šolo v naravi

Erika Čuk, prof. defektologije, in Tanja Princes, prof., spec. PZU (drama), CIRIUS Vipava

Inkluzija je pristop, ki želi zagotoviti, da se ljudje z različnimi sposobnostmi enakovredno vključujejo v družbo. Njeno bistvo je v tem, da se okolje prilagaja sposobnostim oseb z motnjami v duševnem razvoju (MDR), vsaki osebi posebej. Da se te osebe počutijo dobrodošle in sprejete v družbi in imajo možnosti za svoj razvoj in kvalitetno, srečno življenje. Strokovnjaki ne razpravljajo več o tem, kaj inkluzija je in zakaj jo potrebujemo: ključno vprašanje je, kako jo doseči. Osebam z MDR je potrebno dati enake možnosti za razvoj in življenje ob upoštevanju njihovih omejenih intelektualnih potencialov ter jih optimalno integrirati v življenje večinske populacije. Inkluzija nas usmeri v to, da motnjo sprejmemo kot vsako drugo objektivno dejstvo v življenju.

Ključni pojmi: učenci z več motnjami, inkluzija, zimsko šola v naravi, kompleksna podpora.

1 UVOD

V CIRIUS Vipava se kot najštevilčnejša skupina vključujejo učenci z več motnjami, ki potrebujejo najvišjo stopnjo podpore in imajo le redke priložnosti za vključevanje v socialno okolje. Kot skupini jim stroka še le v zadnjem obdobju posveča več pozornosti.

Osebe z več motnjami okolica težje sprejema. Najpogostejše jih večinsko prebivalstvo dojema kot manj zmožne in se do njih obnaša pokroviteljsko, občutki do njih pa so usmiljenje, strah, ne sprejemanje. Treba se je zavedati, da je za sprejemanje stališč do teh oseb potrebno veliko truda v smislu ozaveščanja okolja. Pomilovanje je treba zamenjati s strategijo za uspešno vključevanje tudi najbolj ranljive populacije.

K problemu smo pristopili z zavedanjem, da smo kot institucija dolžni poskrbeti tudi za najbolj ranljivo populacijo. V letu 2022 smo prvič organizirali zimsko šolo v naravi za učence z več motnjami, z namenom, da bi slednjim omogočili enakovredno vključevanje, s tem pa tudi širili sporočilo, da inkluzija pomeni vključitev v najširšem smislu in učenje za uspešno sobivanje.

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

Osebe z več motnjami

Osebe z več motnjami imajo pomembno intelektualno okvaro, fizične, senzorične okvare ter pogoste zdravstvene težave. V institucijah so te osebe vključene v heterogene skupine in pogosto premalo aktivne, saj slabo sledijo verbalnim sporočilom in se pod danimi pogoji ne zmorejo ustrezno odzivati. Učitelji se pogosto znajdejo pred izzivom, kako se jim približati glede na nji-

hove kompleksne potrebe, katere metode, orodja, pripomočke uporabiti, da bodo učenci aktivni in vključeni.

Pri vključevanju v socialno okolje pogosto naletijo na številne ovire tudi starši. Zaradi številnih zahtev, ki jih prednje postavlja skrb za otroke z več motnjami, in zaradi odzivov okolice se redko odločajo za večdnevna bivanja izven domačega okolja.

Osebe z več motnjami si želijo podobnih stvari kot njihovi vrstniki, tudi potovanja izven domačega kraja in druženja. Žal imajo le redke priložnosti za potovanja in za spoznavanje sveta.

Opolnomočenje oseb z več motnjami

Za pravice vseh ljudi z MDR in njihovih družin v Evropi se borijo različne organizacije. Organizacija Inclusion Europe je septembra 2018 ustanovila Delovno skupino za osebe s potrebami po kompleksni podpori. Predstavniki evropskih invalidskih organizacij so se sestali v Bruslju in predstavili različne projekte in pristope s področja uresničevanja pravic za to najbolj ranljivo skupino ter pripravili poročilo z naslovom Empowerment of people with complex support needs. S tem dokumentom organizacija Inclusion Europe znova poudarja zahtevo, da civilnodružbena gibanja, odločevalci in celotna skupnost vključujejo osebe s potrebami po kompleksni podpori in njihove družine.

Uporabljeni termin, *people with complex support needs*, ki smo ga v slovenščino prevedli kot »osebe s potrebami po kompleksni podpori«, opredeljuje stopnjo pomoči, ki jo oseba potrebuje. Usmerjen je torej na okolje in pričakovano podporo motnje (t. i. socialni model obravnavanja osebe/invalidnosti), ne pa na primanjkljaje oziroma motnje (t. i. medicinski model obravnavanja osebe/inva-

lidnosti). Uporaba termina je zelo pomembna, saj s pojmi izražamo naše razumevanje in odnos do obravnavanega problema.

Osebe s potrebami po kompleksni podpori imajo težke motnje na področju kognitivnega razvoja ter težave pri komunikaciji. Te težave se pogosto pojavljajo v kombinaciji z drugimi težavami, kot so telesne oziroma senzorne okvare, posebna zdravstvena stanja in motnje v duševnem zdravju. Podporo, ki je potrebna za njihovo polno življenje, imenujemo kompleksno, ker te osebe potrebujejo:

- stalno pomoč na večini področij življenja, kot so komunikacija, sprejemanje odločitev, mobilnost, načrtovanje, čustvovanje, zdravje in osebna nega;
- podporo štiriindvajset ur na dan in sedem dni v tednu, pomoč pa mora biti individualna;
- preprečevati je potrebno samopoškodovanje in zagotavljati varnost, saj jih posebna zdravstvena stanja lahko privedejo v življenjsko nevarne situacije.

Zaradi teh značilnosti mora biti podpora osredotočena na osebo, izvajalci podpore pa morajo biti posebej usposobljeni. Komunikacija mora biti kompetentna in spoštljiva.

Invalidom oz. osebam s potrebami po kompleksni podpori, ki jih v članku naslavljamo kot »osebe z več motnjami«, morajo biti zagotovljene vse pravice.

3 IZKUSTVENO UČENJE – ZIMSKA ŠOLA V NARAVI

Narava je najboljše učno okolje, ki spodbuja razvoj možganov, krepi učenčeve sposobnosti in zdravje, nudi naravne stimulacije za čutila, obenem pa vpliva na počutje. V naravi se krvni tlak zniža, srce bije počasneje, zmanjša se količina stresnih hormonov, potreba po različnih zdravilih, izboljšata se spanec ter odpornost proti alergijam in okužbam. Narava ponuja naravno svetlobo, svež zrak, občutenje temperature, vremenskih pojavov.

Učenje v naravi pozitivno vpliva na koncentracijo, samozavest, zmanjšuje napadalno, agresivno vedenje. Učenje preko praktičnih izkušenj zagotavlja najboljšo zapomnitev, vzpodbuja kreativnost, ki je potrebna pri delu s populacijo z več motnjami, aktivna udeležba omogoča direkten vpogled in aktivno vključevanje v učni proces. Izkustvene metode učitelju omogočajo celosten pristop. Poleg kognitivnih znanj omogočajo še napredek na socialnem, osebnostnem, čustvenem, čutnem in gibalnem področju. Osebna izkušnja okrepi prenos znanja in omogoča boljšo zapomnitev.

Pri posamezniku se poveča zavedanje o skrbi za naravo in ljubezen do narave.

Štiridnevni program šole v naravi

Zimovanje je potekalo na Mariborskem Pohorju. Pri načrtovanju je bila varnost na prvem mestu, zato smo aktivnosti načrtovali v tesni povezavi z medicinsko službo, razredniki in starši. Vsem deležnikom smo predstavili program in cilje. Starši so izpolnili vprašalnik o učenčevih značilnostih, strahovih, interesih, zdravstvenih posebnostih, osebni higieni ipd. Kontakt s starši je potekal preko Mojega dnevnika, po telefonu in osebno.

Program smo načrtovali tako, da smo upoštevali značilnosti in zmožnosti posameznikov in skupine kot celote. Aktivnosti smo prilagajali glede na vremenske in snežne razmere ter kondicijo učencev in spremljevalcev.

- Nastanitev.
- Orientacija v okolju.
- Pohod s krplji.
- Iskanje škrateljca.
- Vožnja z gondolo in ogled okrašenega Maribora.
- Okraski za jelko – hrana za ptice.
- Nočni sprehod s krplji, iskrice.
- Pakiranje.
- Povratek v Vipavo.

DNEVNI URNIK

8.00–9.00 zajtrk

9.30–12.00 dejavnosti na prostem

12.30–13.30 kosilo

14.00–15.00 počitek

15.00–17.00 dejavnosti na prostem

17.00–18.00 igre, pravljice, sprostitvev

18.00–19.00 večerja

19.00–20.00 priprava na počitek

4 CILJI

Raziskovalno vprašanje:

1. Ali je vključevanje učencev z več motnjami smiselno?
2. Ali je transfer usvojenih spretnosti opazen tudi v novih okoljih?

5 METODE

Vzorec

Zimovanja se je udeležilo 5 učencev z več motnjami, in sicer 3 deklince in 2 dečka v starosti od 15 do 22 let. Učenci so hodeči, vendar s težjimi gibalnimi primanjkljaji. Učenci imajo primanjkljaje tudi na govorno-jezikovnem področju. En učenec svoje potrebe, želje izraža verbalno, medtem ko imajo ostali težje govorne motnje in dva izmed njih potrebujeata komunikator za sporazumevanje. Na področju samostojnosti (hranjenje, higienske navade, oblačenje) učenci potrebujejo pomoč, vodenje in nadzor. Vsi učenci imajo težje motnje na področju kognitivnega razvoja in druge pridružene težave.

Spremljevalci

Učence je na zimovanju spremljala strokovna ekipa učiteljev (defektologov, varuhov), negovalcev in medicinska sestra. Nekateri spremljevalci so zelo dobro poznali funkcioniranje udeleženih učencev, nekateri pa nekoliko manj.

Aktivnosti in predmeti opazovanja

Pred odhodom je bilo potrebnih veliko priprav in načrtovanja na sam potek zimovanja, pa tudi priprava učencev. Spremljali in opazovali smo zimске slike, pripomočke, rekvizite, oblačila v povezavi z zimskimi aktivnostmi ter posamezne aktivnosti, ki se odvijajo na snegu. Učenci so pokazali zanimanje, interes, nismo pa vedeli, kako se bo vse skupaj odvijalo na snegu.

Poleg vseh aktivnosti na prostem smo na zimovanju dali velik poudarek tudi na področje samostojnosti. Vzeli smo si čas, tako da so se učenci glede na svoje zmožnosti oblačili, sodelovali pri postiljanju, s pomočjo opravljali jutranjo in večerno toaleto.

Pri obrokih smo učencem dali možnost, da so si izbrali hrano, izrazili željo, pokazali, kaj bi radi jedli. Poudarek je bil tudi na kulturnem hranjenju in obnašanju pri hranjenju.

Narava nam je bila naklonjena, kajti obdarila nas je s kar debelo snežno odejo. Aktivnostim na snegu smo posvetili največ časa, tako smo začeli s sprehodom, hojo po snegu, kar je bilo za učence novo doživetje. Najprej so izražali veliko začudenje, vznemirjenje, potem pa veselje. Preizkusili smo se tudi v hoji s krpljami, nočnem pohodu z lučkami, valjanju po snegu, obiskal nas je škratek in iskali smo njegov zaklad, ki ga je skril nekje v gozdu. V dolino smo se peljali z gondolo, si ogledali mesto Maribor in popili skodelico vroče čokolade. Izdelovali smo ptičje pogače za premražene ptičke.

Spletna anketa

V namen raziskovalne naloge smo izvedli spletno anonimno anketo – anketo za spremljevalce, anketo za starše in anketo za učitelje razrednike učencev. Vprašanja so temeljila predvsem na opazovanju učencev med zimovanjem in po končanem zimovanju. Z nekaterimi vprašanji pa smo pridobili podatke o splošnem funkcioniranju učencev in osebnih mnenjih tako staršev, spremljevalcev kot učiteljev razrednikov.

Vprašanja se nanašajo na:

- **Socialno zrelost učenca:** spanje, strah, navade, komunikacija – stiki z osebjem, vrstniki, samostojnost (hranjenje, higiena, toaleta, razpoložanje, spanje).
- **Funkcioniranje:** primerjava vedenja in odzivanja v centru in izven centra, motivacija, pridobivanje izkušenj, funkcioniranje v znanem, novem okolju, izražanje hotenj (bolj ali manj aktivni), sodelovanje pri aktivnostih v naravi, na snegu in v bivalnem objektu.
- **Priprave:** kakšna je odgovornost učiteljev, spremljevalcev, kakšne so priprave na zimovanje.

Pri spremljevalcih smo preverjali, ali menijo, da je vključevanje teh učencev v zimovanja smiselno in primerno, ali je bolj naporno, terja več priprav, večjo odgovornost, ali so zaznali morebitne težave zaradi odsotnosti staršev, ali pridobivajo nove izkušnje, kako funkcionirajo v drugem okolju in kako pomembno je poznavanje učenca.

Pri učiteljih, razrednikih smo preverjali, ali je smiselno in koristno vključevanje učencev z več motnjami, ali so mnenja, da je bolj naporno, da terja več priprav, večjo odgovornost, ali so učenci bolj motivirani zunaj kot v učilnici, so bolj aktivni, pridobivajo več izkušenj, ali so izkušnje bolj dolgotrajne in bolj usvojene, ali so učenci raje v znanem okolju z ustaljenim ritmom, ter poizvedovali, ali se bi udeležili zimovanja.

Zanimalo nas je stališče staršev, ali je učenec že prespal od doma brez prisotnosti staršev, ali vidijo koristnost zimovanja in ali je boljše letovanje od zimovanja, ali so zaupali strokovnim delavcem, ali so imeli kake pomisleke, na kaj so opozorili spremljevalce, ali so opazili kakšne spremembe ob vrnitvi učenca domov (nakazovanje na dogodek, zavedanje, da je učenec bil nekje drugje, strah, veselje ob gledanju fotografij), mnenje, ali je vključevanje učencev z več motnjami v zimovanja smiselno in varno.

Rezultati

Dobljene procentualne rezultate in podana mnenja smo analizirali in razložili.

Analiza

Analiza ankete za spremljevalce:

- Mnenje vseh spremljevalcev je bilo, da je vključevanje učencev z več motnjami v zimsko šolo v naravi smiselno.
- 80 % jih je bilo mnenja, da je bolj naporno in terja več priprav ter večjo odgovornost.
- 50 % spremljevalcev je zaznalo težave pri učenju zaradi odsotnosti staršev.
- Vsi spremljevalci so bili mnenja, da učenci pridobivajo in se veselijo novih izkušenj.
- 20 % jih je bilo mnenja, da učenci ne marajo sprememb in so raje v znanem okolju.
- 80 % jih je bilo mnenja, da funkcionirajo enako kot v znanem okolju.
- 80 % jih je bilo mnenja, da mora spremljevalec zelo dobro poznati učenca in njegovo funkcioniranje.
- Na področju samostojnosti (hranjenje, oblačenje, uporaba WC-ja) nobeden od spremljevalcev ni opazil bistvenih razlik.
- Vsi spremljevalci so bili mnenja, da bi morali organizirati več tovrstnih oblik zimovanja, vendar maksimalno dve nočitvi, in zagotoviti ustrezno število spremljevalcev.

Analiza ankete za učitelje:

- Vsi anketirani učitelji so mnenja, da je zimovanje smiselno in primerno.
- Vsi so mnenja, da je verjetno bolj naporno (fizično) in terja več priprav in večjo odgovornost.
- 80 % anketiranih učiteljev pravi, da so učenci v naravi bolj motivirani ali bolj aktivni kot v razredu.
- Vsi so bili mnenja, da so učenci raje zunaj, da pridobijo več izkušenj, ki so bolj dolgotrajne in bolj usvojene.
- Na področju samostojnosti (hranjenje, oblačenje, uporaba WC-ja) učitelji niso opazili razlik.
- 20 % učiteljev bi se udeležilo zimovanja, ostali pa mogoče.

Analiza ankete za starše:

- Vsi učenci, ki so bili vključeni v zimovanje, so že prespali kje drugje brez staršev.
- Vsi starši so bili do strokovnega kadra zaupljivi.
- Nobeden od staršev ni imel pomislekov glede vključitve njihovega učenca.
- 40 % staršev je opozorilo spremljevalce na morebitne težave pri spanju, pri ostalih pa niso bila potrebna opozorila.
- Več kot 60 % anketirancev je opazilo spremembe ob vrnitvi, in sicer so bili učenci veselo razpoloženi.
- Vsi učenci so nakazovali veselje ob dogodku ob gledanju slik, da so bili nekje drugje, je težko zaznati.
- Pri nobenemu učencu starši niso zaznali strahu, ker so bili odsotni.

- Vsi starši so bili mnenja, da je tovrstno vključevanje primerno tudi za njihovega otroka.
- 40 % staršev je podalo mnenje, da je letovanje primernejše od zimovanja, čeprav si vsi želijo še več takšnih oblik vključevanja.

Razmišljanja o rezultatih

Rezultati ankete kažejo, da je zimska oblika šole v naravi smiselna in primerna tudi za učence z več motnjami. Vsi vključeni učenci so že kdaj prespali od doma brez staršev. Starši niso imeli pomislov glede vključitve učencev. Dva starša sta pred pričetkom zimovanja opozorila na morebitne težave glede spanja. Starši so bili zaupljivi do spremljajočega kadra. Učitelji menijo, da je zimovanje bolj naporno in terja več priprav, obenem pa so mnenja, da so učenci zunaj bolj aktivni, motivirani in da so pridobljene izkušnje bolj usvojene in dolgotrajnejše. Večina učiteljev je izrazila, da bi se mogoče udeležili zimovanja, 20 % pa jih je izrazilo, da bi se zimovanja udeležili. Učenci so bili veseli, zadovoljni, v naravi so uživali, se veselili, večinoma so doživeli prve izkušnje na snegu. Spremljevalci so pri nekaterih učencih zaznali težave zaradi odsotnosti staršev. V drugem okolju so učenci funkcionirali dokaj podobno kot v znanem okolju in ni bilo zaznani večjih odstopanj. Sicer tudi v znanem okolju potrebujejo veliko vodenja in pomoči, ki so jo bili deležni tudi na zimovanju. Ob tem je potrebno poudariti, da je zato zelo pomembno poznavanje učenčevega funkcioniranja. Tudi pri vsakodnevni aktivnosti, kot je hranjenje, oblačenje, so učenci funkcionirali podobno kot v

znanem okolju. Vsi starši pa bi radi videli, da bi se tovrstna oblika zimovanja nadaljevala oziroma da bi imeli več možnosti vključevanja svojih otrok v izvenšolske oblike učenja.

Mnenja strokovnega kadra kot tudi staršev nam dajejo vzpodbude za nadaljevanje tovrstnih oblik zimovanja. Je pa za vzeti v zakup, da je vzorec majhen in da dobljenih rezultatov ne moremo posploševati na vso populacijo, ker je med posamezniki kljub enaki ali podobni diagnozi velika razlika.

6 ZAKLJUČEK

Glede na rezultate ankete, ki so jo reševali spremljevalci, razredniki in starši vključenih učencev, smo prišli do zaključka, da je vključevanje učencev z več motnjami v zimsko šolo v naravi vsekakor primerno. Z ustrezno podporo se učenci vključujejo in doživljajo svojo okolico, s tem pa seznanjajo tudi okolico, da so tudi oni del nas. Vsak nasmešek, ki ga zaznamo na obrazu, je vreden truda, ki ga je potrebno vložiti v organizacijo in izpeljavo takšnega dogodka, in je poplačan z nasmejanimi obrazi naših učencev in njihovih staršev.

VIRI IN LITERATURA

Vir 1: Sobotna priloga Delo (2016): Dajte nam možnost, da dosežemo ciljno črto! Dostopno na <https://old.delo.si/sobotna/dajte-nam-moznost-da-dosezemo-ciljno-crto.html>
 Vir 2: Inclusive Education in Europe (2014): Pet ključnih sporočil za inkluzivno izobraževanje. Dostopno na https://www.european-agency.org/sites/default/files/Five_Key_Messages_for_Inclusive_Education_SL.pdf, 26.10.2023